

ЕКЗОГЕННІ РИЗИКИ РИНКОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

EXOGENOUS RISKS OF MARKET STABILITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES: CURRENT STATE AND STRATEGIC PROSPECTS

Олександр ТУР,
аспірант,
Національний університет
харчових технологій, Київ

Oleksandr TUR,
Postgraduate student,
National University
of Food Technologies, Kyiv

Світова фінансова криза зробила значний детермінуючий вплив не лише на світові фінансові ринки, а й на глобальні ринки сировинних товарів та продовольства. Це значною мірою вплинуло на ефективність діяльності підприємств харчової промисловості, які частково були зорієнтовані на ринки інших країн. Для умов України загострення екзогенних ризиків послаблення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості пов'язується з протистоянням з Російською Федерацією, спочатку у формі торгових воєн, а потім й формі військового конфлікту. Ці чинники значною мірою вимагають корекції стратегічних напрямів розвитку підприємств харчової промисловості, які для багатьох регіонів є базовими ланками господарського комплексу. Тобто мінімізація екзогенних ризиків сприятиме нарощенню потенціалу підприємств харчової промисловості та призведе до активізації ділової активності у суміжних галузях.

З урахуванням актуалізації перерахованих проблем зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості в останні роки ця проблематика недостатньо висвітлена у працях вітчизняних вчених, які розглядали ринкову стійкість суб'єктів продовольчого бізнесу в дещо інших умовах. Окремі вчені акцентують увагу на економічній стійкості підприємства [1; 2; 4-5], інші – на ринковій [3]. Оскільки саме ринок визначає відповідність продукції запитам споживачів та її конкурентоспроможність, то варто вести мову про ринкову стійкість стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості.

Метою публікації є обґрунтування стратегічних перспектив

зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості на основі мінімізації екзогенних ризиків, зумовлених наслідками світової фінансової кризи та переформатуванням світових ринків продовольства.

У зв'язку з новими ринковими викликами, пов'язаними зі змінами в зовнішньоекономічній політиці нашої держави та циклічним повторенням кризових явищ на світовому ринку товарів та послуг, питання ринкової стійкості підприємства набувають надзвичайної актуальності та потребують розгляду в широкому спектрі питань. Варто зазначити, що окреслені вище проблеми викликані пришвидшенням глобалізаційних процесів у кінці ХХ ст., які посилили всесвітню політичну, економічну, культурну уніфікацію та інтеграцію. У свою чергу такі процеси передбачають міжнародний поділ праці, міграцію по всій земній кулі капіталів, робочої сили, виробничих ресурсів, уніфікація законодавства усіх країн світу.

Тому в сучасних умовах забезпечити ринкову стійкість підприємства можливо завдяки ефективному використанню наявних ресурсів шляхом ефективного застосування інструментів менеджменту, в тому числі використання управлінської науки в питанні управління стратегічним розвитком підприємства. Адже одним із завдань стратегічного менеджменту є забезпечення ринкової стійкості підприємства. Відповідно до цього завдання розробляються тактичні та стратегічні заходи.

В.Федько вважає, що ринкова стійкість будь-якого підприємства, компанії, фірми в певній мірі залежить від стану і тенденцій розвитку виробництва, виходячи із замовлень ринку в системі

У статті обґрунтовується доцільність використання наявних резервів зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості у зв'язку з втратою українськими товаровиробниками традиційних ринків збуту та переформатуванням світового ринку продовольства. Визначено екзогенні ризики зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості, мінімізація яких потребує більш ефективного використання внутрішньовиробничих чинників (зниження рівня трансформаційних та трансакційних витрат, зниження матеріаломісткості продукції, використання лізингових та франчайзингових технологій, впровадження внутрішньокорпоративних систем стимулювання ресурсо- та енергозбереження).

In the article the expediency to use existing reserves for strengthening market stability of food industry enterprises due to Ukrainian producers losing traditional commodity markets and reformatting of global food market has been grounded. The exogenous risks of strengthening of market stability of food industry enterprises, minimization of which requires more effective usage of intraproductive factors (decrease of transformational and transactional costs, decrease of production's material capacity, application of leasing and franchising technologies, implementation of in-company systems of stimulating resource- and power-saving) have been defined.

Таблиця 1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності на підприємствах харчової промисловості

	ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ПАТ «Кременчукм'ясо»	АТ «Пирятинський сирзавод»	ТОВ «Гадячсир»	ТОВ-підприємство «Ізумруд ЛТД»
2005	0,0259	0,0142	0,0322	0,1048	0,4566	0,0481
2006	0,0535	0,0688	0,0322	0,1225	0,0004	0,0088
2007	0,0169	0,0155	0,0255	0,0041	0,0004	0,0047
2008	0,0011	0,0199	0,0209	0,2127	0,0017	0,0820
2009	0,0171	0,0277	0,0073	0,0355	0,0045	0,1062
2010	0,0100	0,1757	0,0106	0,0235	0,2082	0,1034
2011	0,0227	0,0465	0,0156	0,0557	0,5771	0,0378
2012	0,0934	0,0265	0,0249	0,0315	0,3092	0,0221
2013	0,3512	0,1446	0,0202	0,1186	0,4129	0,0116
2014	0,3967	0,1714	0,0361	0,0797	0,0025	0,0005
2015	0,0719	0,0809	0,0214	0,3175	0,0006	0,0042
Абсолютне відхилення	0,046	0,067	-0,011	0,213	-0,456	-0,044
Відносне відхилення	177,8%	470,7%	-33,7%	202,8%	-99,9%	-91,3%

зворотного зв'язку «споживач – виробництво – інфраструктура», і базується не тільки на виробничих і фінансових складових, а й на більш широкій організаційно-економічній основі: можливості ресурсного забезпечення; рівня організації виробництва та його технологічних складових; маркетингової стратегії; товарної, промислової, цінової та сервісної політики; стану інфраструктури та її перспективних можливостей; нормативно-правової бази функціонування підприємств [3].

Ринкова стійкість підприємства залежить від: конкурентоспроможності товарів, які воно випускає, корисного ефекту товару (споживчих властивостей), ціни, витрат на виготовлення та реалізацію, а також від рівня виробництва, стану обладнання, наявності сировини та матеріалів, застосування технологій, якості менеджменту, ефективності маркетингової та фінансової діяльності тощо. Таким чином, ринкова стійкість підприємства – це загальний рівень ефективності здійснення всіх напрямків його діяльності [4].

Показовими у цьому плані є зрушення в динаміці показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств харчової промисловості Полтавської області, які відображають неоднаковий рівень ринкової стійкості підприємств різних сегментів переробного сектора регіонального АПК внаслідок втрати традиційних зовнішніх ринків. Цей регіон за природно-ресурсними та виробничо-технічними передумовами є одним із найбільш перспективних як щодо нарощення обсягів виробництва продовольства, так і щодо збільшення обсягів його експорту.

Для аналізу перспектив усунення екзогенних ризиків ринкової стійкості підприємств харчової промисловості було обрано шість підприємств, які займаються виробництвом безалкогольних напоїв (ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод» та ТОВ-підприємство «Ізумруд ЛТД»), переробкою сирого молока і виробництвом сиру (АТ «Пирятинський сирзавод», ТОВ «Гадячсир») та виробництвом м'яса та м'ясних продуктів (ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», ПАТ «Кременчукм'ясо»).

Відображенням ринкової стійкості є показники ліквідності. Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився на таких підприємствах харчової промисловості, як ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод», ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат» та АТ «Пирятинський сирзавод». Однак зростання рівня абсолютної ліквідності на підприємстві не завжди відображає ефективність роботи в цілому. Так, на наведених вище суб'єктах господарювання значення цього показника перевищує нормативний рівень у 0,02, що свідчить про неефективність використання фінансових ресурсів, які фактично «висять» на розрахункових рахунках у комерційних банках (табл. 1). У той же час на інших підприємствах грошові кошти безперервно залучаються у відтворювальний процес, а на розрахунковому рахунку і в касі знаходиться мінімально необхідний рівень фінансових ресурсів. Більш широку інформацію про фінансовий стан на підприємстві дає коефіцієнт повної ліквідності.

Нормативне значення коефіцієнта повної ліквідності коливається в межах 1-3. Якщо розглянути значення цього показника за вибраними підприємствами, то в ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод», ПАТ «Кременчукм'ясо», АТ «Пирятинський сирзавод» та ТОВ-підприємство «Ізумруд ЛТД» воно нижче від нормативного. Найвищий коефіцієнт повної ліквідності у ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат» (табл. 2). Загалом значення коефіцієнта повної ліквідності впливає на ділові відносини з відповідним суб'єктом господарювання. Найчастіше оборотні активи є ґрунтовним підтвердження роботи підприємства та можуть бути використані для страхування ризиків при взаємодії з кредиторами та фінансовими установами. У випадку низького рівня повної ліквідності підприємства йому буде складно залучити банківський кредит чи провести переговори з кредиторами щодо відтермінування або реструктуризації зобов'язань.

Дослідження показали, що на показники ліквідності діяльності харчових підприємств вирішальним чином впливають екзогенні чинники.

Таблиця 2. Коефіцієнт повної ліквідності на підприємствах харчової промисловості

	ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод»	ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат»	ПАТ «Кременчук'ясо»	АТ «Пирятинський сирзавод»	ТОВ «Гадячсир»	ТОВ-підприємство «Ізумруд ЛТД»
2005	0,4889	1,4995	0,8546	0,3746	1,2507	1,3930
2006	0,2898	0,6890	1,1687	0,3309	0,4873	1,6107
2007	0,4251	0,8626	1,0629	0,3972	0,6498	0,6433
2008	0,9466	1,0517	0,4666	0,1904	0,8040	0,6959
2009	0,8787	1,1916	0,3735	0,2361	0,7163	0,9939
2010	0,7836	0,6748	0,3958	0,1814	0,6429	0,2483
2011	0,4869	0,8042	0,5265	0,1883	0,3749	0,2883
2012	0,3767	0,9537	0,4405	0,6449	0,8252	0,8357
2013	0,2297	1,0912	0,3685	0,4523	0,2686	0,2678
2014	0,2998	1,1613	0,3716	0,2661	0,3204	0,4095
2015	0,0977	1,5196	0,4355	0,2515	1,0679	0,5483
Абсолютне відхилення	-0,391	0,020	-0,419	-0,123	-0,183	-0,845
Відносне відхилення	-80,0%	1,3%	-49,0%	-32,9%	-14,6%	-60,6%

Тому найбільш детермінуючим стратегічний розвиток підприємств харчової промисловості чинником є екзогенні ризики, зокрема:

□ посилення протистояння з Російською Федерацією, ринки якої тривалий період були надійним каналом збуту продукції підприємств харчової промисловості, в першу чергу підприємств молокопереробного сегмента, що в короткостроковій перспективі позбавило підприємства можливості отримувати валютні надходження, вчасно поповнювати обігові кошти та нарощувати інвестиційний потенціал модернізації, реконструкції, оновлення та технічного переоснащення основного капіталу;

□ високий рівень трансформаційних та трансакційних витрат щодо переведення діяльності українських підприємств на стандарти та регламенти Європейського Союзу з метою отримання можливостей виходу на ринки Старого світу, а також щодо завоювання нових ринків Близького Сходу та Південно-Східної Азії;

□ відсутність в Україні налагодженої системи трансферу інноваційних технологій щодо заготівлі, зберігання та переробки сільськогосподарської сировини, виробництва готових харчових продуктів, транспортування та складування великих партій готових виробів, що не дає можливості вітчизняним підприємствам харчової промисловості сформувати критично необхідні конкурентні переваги порівняно з підприємствами інших країн і в кінцевому підсумку завоювати нові перспективні ринки;

□ гіпертрофоване зростання вітчизняного експорту сільськогосподарської сировини та продуктів її первинної переробки (мова йде про продукцію з низькою доданою вартістю), що призводить до того, що переважна більшість продукції сільськогосподарських підприємств та інших форм аграрного підприємництва надходить трейдерам, які спеціалізуються на експорті сільськогосподарської продукції, що позбавляє вітчизняні підприємства харчової промисловості достатньої сировинної бази, доступної як за якісними, так і за кількісними параметрами.

Значний вплив на перспективи зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості також здійснюють внутрішньовиробничі чинники, які також зумовлені переформатуванням зовнішніх ринків. До внутрішньогосподарських ризиків стратегічного розвитку підприємств харчової промисловості варто віднести:

□ надмірно високий рівень трансформаційних та трансакційних витрат, пов'язаних з адаптацією підприємств харчової промисловості до вимог Угоди про зону вільної торгівлі між Україною на Європейським Союзом та інших міжнародних конвенцій, а також із освоєнням нових ринків та зміцненням власних ніш на традиційних ринках;

□ збереження на більшості підприємств харчової промисловості надмірно високого рівня матеріаломісткості виробництва продукції та сировинної спрямованості виробничо-господарської діяльності в цілому, що не дає можливості сформуванню необхідних конкурентних переваг для експансії на закордонний, національний, регіональний та місцеві ринки, а також забезпечити прийнятний рівень інвестиційної спрямованості перерозподілу прибуткових надходжень;

□ невідпрацьованість механізму використання лізингових та франчайзингових технологій оновлення, в першому випадку – парку виробничого устаткування, а в другому – номенклатури виробництва продукції, що не дає можливості при сучасному рівні прибутковості, інвестиційної спроможності забезпечувати модернізацію та реконструкцію основного капіталу, а також вчасно поповнювати обігові кошти;

□ відсутність внутрішньокорпоративної системи стимулювання ресурсо- та енергозбереження у зв'язку з наявністю рудиментів командно-адміністративної економіки стосовно політики ресурсоспоживання, що не дає можливості сформувати сучасний інструментарій рециклінгу вторинної сільськогосподарської сировини та відходів виробництва харчових продуктів і унеможливорює створення доданої вартості за рахунок вторинного використання предметів праці.

ВИСНОВКИ

Досягнення перерахованих цілей стане можливим за умови переорієнтації переважної більшості сільськогосподарських товаровиробників, в першу чергу тих, які входять до вертикально інтегрованих підприємницьких об'єднань, із експорту лівової частки виробленої ними продукції на її подальшу переробку. Значною мірою цього можна досягти шляхом гармонізації пріоритетів розвитку виробників сільськогосподарської продукції та підприємств харчової промисловості на основі їх входження в інтегровані підприємницькі об'єднання або ж за рахунок формування державно-приватних партнерств за участю державних аграрних корпорацій, громадських об'єднань виробників сільськогосподарської продукції та фінансово-кредитних установ.

Зміцнення ринкової стійкості підприємств харчової промисловості безпосередньо пов'язане з мінімізацією екзогенних ризиків унаслідок переорієнтації на нові зовнішні ринки та більш ефективного використання внутрішньовиробничих чинників (зниження рівня трансформаційних та трансакційних витрат, зниження матеріаломісткості продукції, використання лізингових та франчайзингових технологій, впровадження внутрішньокорпоративних систем стимулювання ресурсо- та енергозбереження).

ЛИТЕРАТУРА

1. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М.Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 83–90.
2. Масленко Ю.В. Прибуток як джерело стійкого розвитку підприємства / Ю.В. Масленко, Є.Б. Іващенко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 82 –

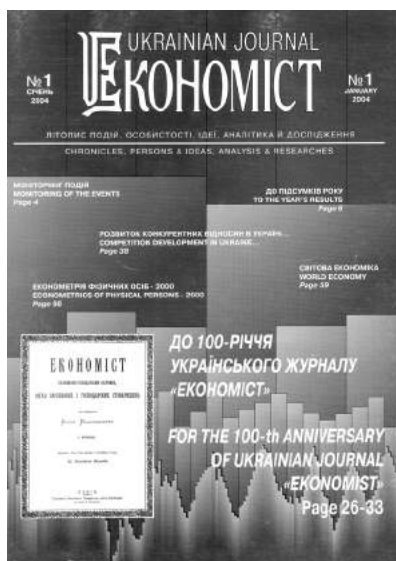
Донецьк, ДонНТУ, 2004. – С. 195 – 2000. – Режим доступу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip82/82_27.pdf.

3. Рыночная устойчивость промышленности (теоретико-методологический аспект) : монография / В.П.Федько. – Ростов н/Д, 2000. – 284 с.
4. Товстяк Г.П. Економічна стійкість підприємства: поняття, структура, фактори та види / Г.П. Товстяк // Сучасні тенденції розвитку наукової думки : тез. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во НТУУ «КПІ», 2011. – С. 125-126.
5. Фещур Р.В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису/ Р.В.Фещур, Х.С.Баранівська // Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – №684. – С. 284-290.

REFERENCES

1. Arefyeva O.V., Horodyans'ka D.M. Ekonomichna stiykist' pidpryyemstva: sutnist', skladovi ta zakhody z yiyi zabezpechennya [The economic stability of the enterprise: essence, constituents and measures to ensure]. Aktual'ni problemy ekonomiky, 2008, no. 8, pp. 83-90 [in Ukrainian].
2. Maslenko Yu.V., Ivashchenko Ye.B. Prybutok yak dzherelo stiykoho rozvytku pidpryyemstva [Profit as a source of sustainable enterprise development]. Naukovi pratsi Donets'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu; Seriya: ekonomichna, vol. 8, Donets'k, DonNTU, 2004, pp. 195-2000. Available at: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip82/82_27.pdf [in Ukrainian].
3. Fed'ko V.P. Rynohnaja ustojchivost' promyshlennosti (teoretiko-metodologicheskij aspekt) [The market resistance of industry (theoretical-methodological aspect)]. Rostov on Don, 2000, 284 p. [in Russian].
4. Tovstyk H.P. Ekonomichna stiykist' pidpryyemstva: ponyattya, struktura, faktory ta vydy [The economic stability of the enterprise: the concept, structure, factors and types]. Suchasni tendentsiyi rozvytku naukovoyi dumky: tez. dop. II Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kyiv, Vyd-vo NTUU "KPI", 2011, pp. 125-126 [in Ukrainian].
5. Feshchur R.V., Baranivs'ka Kh.S. Ekonomichna stiykist' pidpryyemstva – stanovlennya ponyatiynoho bazysu [The economic stability of the enterprise - the formation of the conceptual basis]. Problemy ekonomiky ta upravlinnya, Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika", 2010, no. 684, pp. 284-290 [in Ukrainian].

119 років! 1897 – від ідеї журналу до сьогодні – 2016

112 років! 1904 – 1914 – як щомісячний журнал – 1997 – 2016